

INFORMÁCIÓS ÉVKÖNYVEK KIADÁSA A SZOVJETUNIOBAN A TUDOMÁNY ÉS TECHNIKA FEJLŐDÉSÉRŐL

Paku Sándor

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

AZ ÉVKÖNYVEKNEK MINT A SZAKIRODALMI DOKUMENTÁCIÓ EGYIK MŰFAJÁNAK FELADATAI ÉS TEMATIKÁJA^{1/}

Az évkönyvek első sorozatai a Szovjetunióban 1957-ben jelentek meg a VINITI^{2/} gondozásában a nyugati szakirodalmi tájékoztatásban bevezetett "Annual Review" és egyéb évi szemlékkel párhuzamosan, "Itogi Nauki" és "Itogi Nauki i Tehniki"/"A tudomány eredményei" és "A tudomány és technika eredményei"/ címmel. Az előbbiek a természettudományok, az utóbbiak a műszaki tudományok területén kerülnek közreadásra. A szerkesztést és a kiadást ma is változatlanul a fenti intézet látja el.

Az "Itogi Nauki" és "Itogi Nauki i Tehniki" évkönyvek tudományos tájékoztatási kiadványok évi periodicitással, amelyek összefoglalják a tudományok egyes ágaiban elért eredményeket a tudományos és műszaki tájékoztatás alapján.

Az "Itogi Nauki" és "Itogi Nauki i Tehniki" évkönyvek feladatai közelebbről:

a/ A tudomány és technika egyes ágaiban elért eredmények tudományos elemzése, rendszerezése és értékelése. Az ilyen értékelés célja, hogy a szakemberek részére segítséget nyújtson a tudomány vagy technika adott ágában a Szovjetunióban és külföldön bekövetkezett fejlődés fő eredményeinek, irányainak, távlatainak megismerésében.

b/ Rendszerezett bibliográfiák összeállítása, a tudomány és technika egyes ágazatainak legfontosabb anyagából.

^{1/} Évkönyvek az évi áttekintést nyújtó szemlék megjelölésére használt kifejezés a szovjet szakirodalomban.

^{2/} VINITI = Vseszozjuznij Insztitut Naucsnoj i Tehnicszeszkoj Informacii = Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet.

E kiadványok a Szovjetunió és a külföldi országok szakembereinek széles köre számára készülnek és így a tudományos-kutató, a tervező-szerkesztő intézetek, az ipari vállalatok és szerkesztő irodák dolgozóinak, szakmai egyesületek tagjainak, aspiránsok és felsőfoku tanintézetek tanárainak, valamint hallgatóinak érdeklődésére tarthatnak számot.

A tématervek összeállítását a VINITI tudományos ágazati osztályai végzik az egyes sorozatok szerkesztőbizottságainak közreműködésével, illetve döntenek a rendelkezésre álló költségvetési lehetőségek keretében a benyújtott témajavaslatok felett. A szerkesztőbizottságok részben a VINITI belső munkatársaiból, nagyobb részben a külső munkatársakból vagy meghívott szakemberekből tevődnek össze.

Az évkönyvsorozatok egy-egy kötete a tudomány és technika meghatározott ágazatának anyagát dolgozza fel, ami gyakran egybeesik a Referativnij Zsurnal vonatkozó szakterületi vagy összevont kötetével, illetve az utóbbi egyes szakterületeivel.

A feldolgozásra kerülő szakterületek, illetve a témák kiválasztásánál általában a következő szempontokat veszik figyelembe:

- a/ népgazdasági fontosság,
- b/ különösen gyors ütemben fejlődő tudományág vagy iparág,
- c/ új tudományág vagy szakterület.

Ujabban egyre több szakterületről készülnek évkönyvek.

Az eddig megjelent évkönyvsorozatok többféle megoldásban láttak napvilágot. Ezek három csoportba sorolhatók:

1. a Referativnij Zsurnallokkal azonos címmel megjelent,
2. egyes Referativnij Zsurnalok területeit sorozatokban feldolgozó,
3. egyes témákra vonatkozó

évkönyvek. Az 1. és 2. csoportba tartozó szerkezeti megoldás esetén az évkönyvek több közleményt tartalmaznak az áttekintett szakterület, illetve témakör száma szerint. A Referativnij Zsurnallokéval azonos címmel kiadott évkönyvek inkább a természettudományok vonalán kerülnek kiadásra az "Itogi Nauki" keretében, míg a főként részterületekkel és a szűkebb témakörökkel foglalkozó tanulmányok az "Itogi Nauki i Tehniki" sorozatokban a műszaki tudományok területén jelennek meg.

A feldolgozott témakör jellege szerint a gazdasági vonatkozások kisebb vagy nagyobb súllyal szerepelnek. Tisztán alaptudományi kérdések feldolgozása, vagy műszaki szerkesztési, tervezési tárgyú szemlék esetében egyáltalában nem, vagy csak igen kis mértékben érintik az évkönyvek a gazdasági vonatkozásokat. Viszont egyes évkönyvek vagy azok egyes fejezetei tárgyuknál fogva bővebben térnek ki a témák gazdasági oldalára.

Ipargazdasági vonalon eddig még nem adtak ki évkönyvet. Az 1967. évi kiadási terv tartalmaz első ízben ilyen jellegű évkönyvet espedig: "A nehézipari ipargazdaság és szervezés. 1966", továbbá a "Külföldi országok ipari fejlődésének gazdasági kérdései. 1966" címmel.

A FORRÁSOK ÖSSZEJÜJTÉSE ÉS KIADÁSA A KÜLSŐ MUNKATÁRSÁKNAK

Az "Itogi Nauki" és az "Itogi Nauki i Tehnik" évkönyvek forrásanyagául azok a folyóiratcikkek, monográfiák, szabadalmak és egyéb közlemények jönnek tekintetbe, amelyeket az előző évben a Referativnűj Zsurnalban vagy az Ékszipressz Információjában referáltak.

A szemlék készítéséhez felhasználhatók továbbá olyan anyagok is, amelyeket a feldolgozott évben adtak közre, de még nem referáltak a Referativnűj Zsurnalban, vagy az Ékszipressz Információjában.

Nem publikált anyagok nem használhatók fel.

A fent körvonalazott forrásanyag rendkívül bőséges, ha figyelembe vesszük, hogy a VINITI az évi közel 1 millió referátummal a világ számottevő szakirodalmát szinte teljesen feltárja. A feldolgozott időszak elsősorban akkor egy év, ha évenként azonos címmel megjelenő évkönyvekről van szó. Abban az esetben, ha valamely ágazatot vagy szakterületet az évkönyvek nem minden évben ismertetnek, úgy két vagy több év anyaga is összevonható és áttekinthető egy-egy kötetben.

A szakterület vagy témakör ismertetéséhez szükséges forrásanyagot a feldolgozást végző külső munkatárs - szerző - maga is összegyűjtheti a VINITI referált anyagára támaszkodva, de a VINITI-ben is kiválogathatja, minthogy a VINITI minden egyes referált közleményről fénymásolatot készít és azt készséggel a szerző rendelkezésére bocsátja. A cél az, hogy a szerző minél több VINITI referátumot vagy Ékszipressz Információját-tömörítvényt használjon fel. E kívánalmaknak a szerzők teljes mértékben eleget is tettek, minthogy az egyes tanulmányokhoz 50-100 vagy még ennél is több forrásból merítettek. Az eddigi évkönyvekhez felhasznált legkevesebb forrás 15 volt. A szerzők különösen szívesen veszik igénybe az Ékszipressz Információját sorozatokban megjelent bő tartalmi ismertetéseket, minthogy azok sok esetben kevés változtatással beépíthetők az évkönyv tárgyát vagy annak egy részét alkotó szemlébe.

A forrásanyag összeválogatását és rendszerezését, valamint a feldolgozás módját a szerző saját megítélése szerint határozza meg. Mindazonáltal nagy figyelmet kell fordítania a legfontosabb szöveget és külföldi munkákra, amelyek a szemle legnagyobb részét kell, hogy alkossák.

A szerzők kiválasztása tekintetében a VINITI illetékes ágazati tudományos osztálya, illetve az egyes évkönyvek szerkesztőbizottsága arra törekszik, hogy ezeknek az összefoglaló munkáknak megírására az illető tudományág vagy szakterület kiemelkedő művelőinek egyikét nyerjék meg. Ennek az elvnek a megvalósítása nem ütközik nagyobb nehézségekbe, sőt a kiküldött felhívásokra többek is felajánlják közreműködésüket.

Az egy vagy több évi fejlődést bemutató szemlék elkészítésére a szerző kivételesen a VINITI belső munkatársai sorából is kikerülhet, amire egyes dolgozók tudományos felkészültsége, nagyfokú képzettsége, elért tudományos fokozata alapot szolgáltat.

A külső munkatársak utbaigazítására "Általános módszertani ajánlás az évkönyvek szerzői és szerkesztői részére" címmel rövid tájékoztató készült. Részletes útmutató kiadását, mint pl. a Referativnűj Zsurnal munkatársai részére, nem tartják feltétlenül szükségesnek, minthogy a tekintetbe jövő szakemberek általában már előzőleg szakirodalmi tevékenységet folytattak, és így elég kompetensek a vállalt munka elvégzésére. Tisztában vannak a feladat követelményeivel és a VINITI által megszabott legfőbb feltételt, amely szerint csak a Referativnűj Zsurnalban feldolgozott anyag használható fel, betartják.

A fent említett "Ajánlás" a tárgyalt évkönyvek fogalmát, feladatait, a források összegyűjtését, a kiadványtípus tartalmát, szerkesztését és formai kérdéseit vázolja röviden.

A meghívott külső szerzővel az első alkalommal a VINITI igazgatósága írásbeli szerződést köt, amelyben a szerzői díjakra vonatkozó országos rendelet előírásait veszik figyelembe. Folytatólagos megbízás esetén vagy állandóan referáló szakemberek, valamint belső munkatársak szerzői munkája esetén általában csak szóbeli megállapodásra kerül sor.

Bíráló és értékelő vélemény esetén, valamint a Szovjetunióban és külföldön elért tudomány és technika fejlődési színvonalának jellemzése és összehasonlításakor a szerző köteles szigorúan figyelembe venni az állami titkok megőrzésére vonatkozó érvényes rendelkezéseket.

Rajzok, táblázatok és egyéb ábrák mennyiségét, amelyek a téma jobb megértését előmozdítják, a feltétlenül szükséges minimumra kell korlátozni.

Az "Ajánlás" a felhasznált irodalom feltüntetésére külön előírásokat tartalmaz. Ezek lényege, hogy a szokásos bibliográfiai címleírás adatain kívül meg kell adni a Referativnűj Zsurnal vonatkozó sorozatának megnevezését, évét, kötetszámát és a referátumnak a Referativnűj Zsurnalban szereplő sorszámát.

A fenti "Ajánlás"-on túlmenően, elsősorban a formai kérdésekre vonatkozóan a Referativnűj Zsurnal és az Ékszipressz Informacija referálói, szerkesztői és lektorai részére kiadott instrukciókban foglalt irányelvek figyelembevétele szükséges.

A SZERKESZTÉS MÓDSZERE ÉS AZ ÉVKÖNYVEK ÁTFUTÁSI IDEJE

A szerkesztőbizottság részleteiben meghatározza a feldolgozás szempontjait, amelyeknek a gyakorlatba való átviteléről a szerkesztőbizottság tudományos titkára gondoskodik. A szerkesztőbizottság általában 2-3 ülést tart, amelyek egyikére esetleg a szerzőt is meghívják.

A munka elkészülte után két opponens készít írásbeli véleményt és ha a két recenzió egyező, úgy a munkát a tudományos szerkesztőnek adják át, aki azt a szakszerűség, helyesség szempontjából lektorálja, szerkeszti.

Ha két opponens véleménye eltérő, úgy a tanulmányt visszaadják a szerzőnek átdolgozásra vagy kiegészítésre; ez azonban igen ritkán fordul elő.

A tudományos szerkesztő lektorálása után az anyagot az irodalmi szerkesztő nézi át orosz nyelvi helyesség és stílus szempontjából.

A technikai szerkesztés a tudományos szerkesztő munkájával párhuzamosan folyik úgy, hogy az ábrák, diagramok az irodalmi lektorálás befejeztéig elkészülnek.

A nyomdakész kéziratot a vonatkozó előírásoknak megfelelően felszerelve átadják a VINITI nyomdai-kiadói kombinátjának, ahol a korrektúra után a nyomdai előállítás megkezdődik.

Az évkönyvek kiadásának teljes átfutási ideje 1-1,5 év, amiből a szerzői munka 5-6 hónap. A belső szerkesztésnek a VINITI ágazati tudományos osztályán 1-2 hónapon belül kell megtörténnie, míg a nyomdai előállítás 6-8 hónapot vesz igénybe. Ez azt jelenti, hogy az évkönyvek nagy része a feldolgozott évet követő évben megjelenik, kisebb része pedig a tárgyi év utáni második évben. Az átfutási időt igyekeznek rövidíteni. Evégből a jövőben a szerzővel a megállapodást már a tárgyév közepéig megkötik, úgy hogy az év második felétől kezdve a feldolgozás megindulhat. A szerző köteles a kész tanulmányt a tárgyévét követő év első negyedében a VINITI-nek átadni. E rendszer alkalmazásával a szakirodalmi anyagnak a Referativnij Zsurnálban történt referálásától, illetve közzétételétől számított egy éven belül az "Itogi Nauki" és az "Itogi Nauki i Tehniki" évkönyvek megjelennek.

A belső szerkesztőségnek figyelemmel kell lenni arra, hogy az "Itogi Nauki", valamint az "Itogi Nauki i Tehniki" sorozatok több éven át egymás után következő kötetei, illetve az azokban szereplő szemlék biztosítsák a folyamatosságot a kiválasztott témakör anyagának feldolgozásában. Az azonos témakört felölelő kötetek fejezetbeosztása általában nem változtatható az évek során. Szűkebb területekre vonatkozó egyes alfejezeteket nem feltétlenül szükséges a kötetek fejezetbeosztásába minden évben bevenni, hanem csak két-három évenként egyszer.

A kötetek tartalmának pontosan meg kell felelniök a VINITI ágazati tudományos osztálya által jóváhagyott kiadási tervnek. Az "Itogi Nauki" és az "Itogi Nauki i Tehniki" évkönyvek belső szerkesztési munkáit nem külön alkalmazottak látják el, hanem a VINITI státusában dolgozó tudományos munkatársak munkaköri kötelelességként egyéb feladataik mellett végzik, mint pl. a Referativnij Zsurnalok és Ékszpreszsz Informaciják szerkesztése.

A VINITI belső munkatársai közül kerül ki legtöbbször a szerkesztőbizottság tudományos titkára, akinek a tevékenysége a szerkesztőbizottsági ülés előkészítésére, a titkári teendők ellátására és a szükséges szervezési-adminisztrációs munka elvégzésére terjed ki.

A tudományos szerkesztő az évkönyv-tanulmányok szakszerűségét, az irányelvek betartását biztosítja. Ha a tudományos szerkesztő a VINITI dolgozója, úgy külön díjazásban nem részesül. Az irodalmi szerkesztő minden esetben a VINITI alkalmazottja és munkája a rendszer feladatkörébe tartozik.

Ha a szerző is a VINITI belső munkatársai közül kerül ki, úgy e célra hetenként egy kutatónapot vehet ki. Belső munkatárs még szerzői munka esetén sem kap honoráriumot. Az évkönyvekben szerzői munkát leginkább az osztályok vezető dolgozói vállalnak.

Az egyes évkönyvsorozatok szerkesztőbizottsága az illetékes tudományos ágazati osztály mellett alakul. Tagjainak száma átlagban 10-15, a tagok közül mintegy 15-20 % a VINITI tudományos dolgozója. A szerkesztőbizottság egyik tagja a főszerkesztő. A tagok legtöbbje tudományos fokozattal rendelkezik. A felelős szerkesztő ugyan csak a VINITI alkalmazottja.

A szerkesztőbizottsági tagok díjazásban nem részesülnek, munkájukat tiszteletbeli állásként látják el.

A terjesztési propaganda legfontosabb eszköze az évkönyvek hirdetése a Referativnij Zsurnalokban és az Ékszpreszsz Informacijákban, valamint a VINITI egyéb kiadványaiban. Ezenkívül a számbajövő tervező-szerkesztő intézetekhez, tudományos kutatóintézetekhez és nagyobb vállalatokhoz gyakran külön előfizetési felhívást is küldenek. Propagálják továbbá az évkönyveket a Referativnij Zsurnalok szerkesztőségi és előfizetői találkozóin.

Ezt a propagandát nem találják kielégítőnek és úgy vélik, hogy hatékony, széleskörű, a szaksajtóban erőteljesebben hirdetett vagy más módon, az új gazdasági mechanizmus elveinek megfelelően kereskedelmi módszerekkel folytatott előfizetési kampánnyal a színvonalasan szerkesztett évkönyvek példányszáma az eddiginek többszörösére lenne növelhető.

AZ ÉVKÖNYVEK RÁFORDÍTÁSAI, ELŐFIZETÉSI DIJA ÉS A KÜLSŐ MUNKATÁRSAK HONORÁRIUMA

Az évkönyvek terjedelme általában 5-től 25 szerzői ivig változik. A terjedelem alsó határán legtöbbször valamely szűkebb műszaki szakterület vagy téma egy év alatt bekövetkezett fejlődését bemutató munkák mozognak. Olyan szemlék, amelyek néhány részterület jelentősebb eredményeivel foglalkoznak, 10-15 szerzői ivre terjednek. 20 szerzői ivnél nagyobb terjedelmű munkák ritkábban fordulnak elő. Ujabbban általános irányzat a terjedelem lehető csökkentése.

A példányszámot az előfizetések száma alapján határozzák meg úgy, hogy 10-20 %-ot hozzáadnak. Az így kialakított példányszám 1000-5000 között mozog. Évenként változatlan címmel megjelenő sorozat esetén a következő évi kötet példányszámának meghatározásakor az utólag beérkezett megrendeléseket is figyelembe veszik.

Az előfizetési ár megállapítását állami rendelet szabályozza. Ez 5-8 kopek szerzői ivenként, a terjedelemtől függően.

A gazdaságosság megítélése szempontjából el kell választani egymástól a szerkesztési és a nyomdai, valamint kiadói munkát, illetve ezek költségeit. A VINITI mint költségvetési szerv fizeti az összes honoráriumokat és a belső dolgozókat, valamint fedezi a kézirat átadásáig felmerülő dologi kiadásokat.

A VINITI-hez tartozó nyomdai és kiadói kombinát az önálló gazdasági elszámolás keretében állítja elő a nyomdaterméket. Általában 5 kopek szerzői ivenkénti eladási ár az összes nyomdai költségeket fedezi.

Az évkönyvek előfizetésen kívül a "NAUKA" könyvkereskedésekben vásárolhatók meg. Külföldi érdeklődők a saját könyvkülkereskedelmi vállalatuk útján a V/O Mezsdunarodnaja Kniga-hoz fordulhatnak beszerzés végett.

Az évkönyvek szerzői honoráriuma szerzői ivenként 100-150 rubel között változik. Befolyással van a szerzői díjra a munka minősége, a szerző korábbi tudományos szakirodalmi munkássága, tudományos fokozata. A honorárium mértékét a VINITI tudományos ágazati osztálya vagy a szerkesztőbizottság határozza meg.

A szerző, a tudományos szerkesztő és a két opponens együttes ivhonoráriuma általában 150 rubel, amelyből a szerzőnek 110-120 rubel jut, a tudományos szerkesztő 20-25 rubelt kap, míg az opponensek tiszteletdíja egyenként 5 rubel szerzői ivenként. A szerző a felső határt jelentő 150 rubel szerzői ivenkénti honoráriumában csak kivételesen részesül, pl. ha neves szakember, a tudományok doktora stb. A honorárium az általánosan érvényes elveknek megfelelően csak a megjelent terjedelem után jár.

A dokumentációs dolgozók fizetése, valamint referálási és szerzői díjak összehasonlítása rámutat arra, milyen nagyra értéke-

lik a Szovjetunióban a referáló és kompiláló dokumentációs tevékenységet, minthogy az évkönyv egy szerzői ívének honoráriumára közel azonos a szakirodalmi tájékoztatás területén működő átlagos képzettségű tudományos dolgozó havi fizetésével és az eredeti mű tiszteletdíjának mintegy 3/4-ét éri el. Ugyanez vonatkozik nehezebb nyelvekről való referálás díjára is.

A VINITI NÉHÁNY TUDOMÁNYOS ÁGAZATI OSZTÁLYÁNAK ÉVKÖNYVKIADÁSI MUNKÁJA

Az előzőekben ismertetett általános szerkesztési szabályoktól az egyes tudományos ágazati osztályokon folyó ilyen irányú munka lényegében nem tér el. Inkább csak a sorozatok tematikai és formai kialakításának feltételeiben különbözik. Az egyes tudományágak sajátosságai, amelyek már a Referativnűj Zsurnal szerkesztése során is megnyilvánulnak, itt is érvényesülnek és meghatározzák a sorozat jellegét, azaz, hogy több részből álló szemle vagy egyetlen összefoglaló munka készül a terület legutóbbi évben vagy években elért eredményeiről.

Példaképpen a VINITI 3 osztálya: a Földrajzi, a Fémkohászati és a Gépgyártási tudományos ágazati osztály évkönyvszerkesztési munkájának fontosabb adatait és főbb jellemzőit röviden az alábbiakban vázoljuk. Ez összeállítások az osztályok tevékenységét időbeli keresztmetszetben mutatják be.

1. Földrajzi tudományos ágazati osztály

Ennek az osztálynak az évkönyvei az "Itogi Nauki" sorozatban jelennek meg. Eddig összesen 8 évkönyv került kiadásra, amelyek a következők:

1964-ben

Kartográfia. 1962.

A tőkés világ övezeteinek gazdaságföldrajzi tanulmányozása.

1.rész: Az irodalmi források összetétele. Eltérések a kutatások intenzitásában

1965-ben

A Szovjetunió földrajza. 1.rész: A föld mint erőforrás. Az erdő mint erőforrás.

A tőkés világ övezeteinek gazdaságföldrajzi tanulmányozása.

2.rész: A matematika alkalmazása a gazdaságföldrajzban.

A Szovjetunió földrajza. 2.rész: Felosztás gazdasági övezetekre.

Kartográfia. 1963-1964.

A szárazföldek hidrológiája. 1963-1964.

1966-ban**Geomorfológia. Matematikai módszerek**

Érdekes megemlíteni, hogy a földrajzi sorozatban szép számmal vannak gazdasági - gazdaságföldrajzi - jellegű évkönyvek.

A fenti felsorolás szemlélteti, hogy egyes részterületekre vonatkozó évkönyvek azonos címmel folyamatosan vagy visszatérően kerülnek kiadásra, mint pl. a Kartográfia, a Szovjetunió földrajza, és azokon belül különböző témakörökkel foglalkoznak.

A Kartográfia című 1964-ben megjelent évkönyv közelebbi vizsgálata, amely az 1962-ben közreadott referátumok eredeti közleményei alapján készült, az alábbiakról ad felvilágosítást. A szemle 7 tanulmányt foglal magába éppedig: a matematikai kartográfiáról, a térképek összeállításáról és szerkesztéséről, a térképek kiadásáról, a légi felvételek alkalmazásáról a földrajzi kutatásban, az atlaszok készítéséről, a térképek és atlaszok tájékoztatási forrásairól, végül a kartográfia történetéről.

Az évkönyv két szemleciikkét írták a VINITI belső munkatársai, ami kivételesen nagy aránynak mondható.

Az összes évkönyvek formai kialakítása, formátum /60 x 90 1/16, szín, címlap stb. szempontjából egységes. Az évkönyvek borítólapjának belső oldalán a sorozat korábban megjelent összes köteteit, illetve szemlecikeit felsorolják.

A földrajzi tudományos ágazati osztály évkönyveinek szerkesztőbizottsága 12 tagból áll, akik közül 4 a VINITI tudományos munkatársa, és a felelős szerkesztő az osztály vezetője.

2. Fémkohászati tudományos ágazati osztály

A Fémkohászati tudományos ágazati osztály az évkönyvek kiadásával egyik legrégebben foglalkozó osztály és e téren széleskörű tevékenységet fejt ki. Évkönyvei az "Itogi Nauki i Tehniki" sorozatban jelennek meg.

Az osztály első szemléjét 1959-ben adták ki, címe: A titán kémiaja, vizsgálata és feldolgozása. 1960-62-ben az osztály nem adott ki évkönyveket, viszont 1963-ban már a fémkohászat 12 szakterületéről jelentek meg évkönyvek az előző 3 évben referált közlemények anyagából.

Az 1966-ban kiadott évkönyvekben feldolgozott szakterületek száma 24. Ezek az évkönyvek az előző három év eredményeinek kiértékelését tartalmazzák.

1967-ben a tervezet szerint 14 témakörrel foglalkoznak az évkönyvek.

A feldolgozott területek közül csak példaképpen említünk meg néhányat:

Ujabb fejlődés a fémek és ötvözetek kutatási módszerében

Technikai elemzés a fémkohászatban

A vasérccek darabosítása

Vákuum alkalmazása az öntödei termelésben

Az acél és ötvözetek termokémiai kezelése

A félvezetők kohászata

Nikkelalapu hőálló ötvözetek

Az automatikus szabályozás és ellenőrzés módszerei az acélgyártásban

A nyersvasgyártással, az acélgyártással, a hegesztés problémáival, a finomlemezek és durvalemezek hengerlési kérdéseivel viszázatérően foglalkoznak az osztály évkönyvei.

3. Gépgyártási tudományos ágazati osztály

Az osztály 1964-ben jelentette meg első évkönyvét, amelyet az előző 2-3 évben kiadott Referatívnyj Zsurnál anyagából merített.
Címe: Kötőgépek szerkezetének fejlődése.

1965-ben ugyancsak egyetlen évkönyvet adtak ki Emelő-szállító gépek címmel.

1966-ra 8 évkönyv kiadását irányozták elő, amelyek forrásául az 1964-65.évben referált közlemények szolgálnak. Így az 1964-ben megjelent referátumok eredeti anyagai alapján a következő évkönyvek készültek:

Gépalkatrészek

Az öntödei ipar technológiája és berendezései

Rakétagyártás

Hajóépítés

Műanyagok és belőlük készült gépalkatrészek

Az 1965-ben referált vonatkozó szakirodalom felhasználásával 3 évkönyvet adtak ki és pedig:

A gépgyártás technológiája

Hajóépítés

Gépgyártási anyagok. Gépalkatrészek szerkesztése és számítása

Hidraulikus hajtás

Az 1967-68-ra tervezett évkönyvek egyike: "Atomhajtású hajók" nagyobb teret szentel az atomhajtású és más üzemanyaggal működő hajók gazdaságossági összehasonlításának.

A többi osztályok is korán foglalkozni kezdtek évkönyvek szerkesztésével. Az első évkönyveket 1957-59. években adták ki a kémiaán kívül a fizika, a matematika és a biológia területéről. Ilyen volt pl. "Az elpárolgás és a csepp növekedése gáznemű közegben" című témával foglalkozó évkönyv, amely 1958-ban jelent meg.

Az Asztronómiai és Geodéziai tudományos ágazati osztály általában évente visszatérően azonos címen /Asztronómia, Geodézia/ ad ki egy-egy évkönyvet, míg a Mechanikai, a Fizikai és Matematikai osztályok 3-5 évkönyvben jelentetik meg szemleciikküket. Pl. a Fizikai osztály 1965-66-ban az alábbi évkönyveket adta ki:

Elméleti fizika és az elemi részek fizikája

Plazmafizika

Magfizika

A műszaki tudományok egyes ágazati osztályai egyenként 8-10 évkönyvet szerkesztenek, amelyek több részterületre vonatkozó áttekintést tartalmaznak. Kiemelkedő munkát végeztek e téren többek között a Vegyipari, a Villamosipari tudományos ágazati osztályok is.

A VINITI tudományos ágazati osztályai 1965-66. évi teljes évkönyvkiadási tevékenységének összevont adatai - az 1964-65. években referált közlemények alapján - a következők:

Összesen 15 sorozatban /asztronómia, geodézia, matematika, mechanika, fizika, kémia, biológia, geofizika, földrajz, geológia, bányászat, gépgyártás, szállítás, elektrotechnika és energetika, automatika és radioelektronika/ 92 évkönyv szerkesztése, közülük néhány ismétlődő címmel.

1966-ban 45 évkönyv jelent meg a természettudományok és műszaki tudományok különböző területeiről. Ezeknek számát a jövőben szaporítani kívánják évi 120-ra, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden fontosabb szakterületet évenkénti szemlékben feldolgoznak.

A VINITI 16 tudományos ágazati osztályának 1967. évi évkönyvkiadási terve 44 kötetet foglal magába, amelynek részletes adatait a táblázat tartalmazza.

A felsorolt évkönyvek a Referativnűj Zsurnalokban 1966-ban feldolgozott szakirodalmi közlemények felhasználásával készültek, amire az egyes címek után a feltüntetett évszám is utal. Az évkönyvek ára 7-8 kopek szerzői ivenként.

ÖSSZEHASONLÍTÁS

A HASONLÓ TIPUSU HAZAI DOKUMENTÁCIÓS MŰFAJOKKAL ÉS ÉRTÉKEELÉS

Nem látszik érdektelennek az "Itogi Nauki" és az "Itogi Nauki i Tehniki" évkönyveknek összehasonlítása valamely hasonló jellegű

hazai dokumentációs kiadvánnyal, pl. az OMKDK Műszaki-Gazdasági Tá-
jékoztatójával /MGT/ és a témadokumentációs kiadványaival /TD/ me-
todikai és tematikai szempontból, mert az összehasonlítás eredménye
rávilágít a hazai dokumentációs évkönyvek megjelentetésének lehető-
ségére és problémáira.

Mind a metodikai, mind a tematikai egybevetés azt mutatja, hogy
a VINITI évkönyvek és az OMKDK fentemlített kiadványai több egyező
vonást tartalmaznak, de ugyanakkor többé-kevésbé el is térnek egy-
mástól.

Metodikailag az MGT-ban és az évkönyvekben a következő főbb
jellemző vonások találhatók:

a/ mindkét dokumentációs műfaj általában a referált vagy a re-
ferálásra kerülő forrásokat dolgozza fel, ahol a VINITI világirodal-
mi bázisra támaszkodik;

b/ a VINITI teljességre törekvő referálása alapján az évköny-
vek is ilyen tájékoztatást kívánnak nyújtani a feldolgozott témakö-
rökben, ezzel szemben az MGT elsősorban az OMKDK sokkal szerényebb,
gyűjtési bázisát veszi alapul;

c/ mindkét kiadvány a témakörök több forrásból összedolgozott,
azaz kompilációs módszerrel készült áttekintését nyújtja;

d/ mind az MGT, mind az évkönyvek dokumentációs feltárást vé-
geznek, amíg azonban az MGT csupán leíró jellegű, addig az évköny-
vek értékelést, következtetéseket is tartalmaznak.

Tematikai szempontból:

a/ míg az évkönyvek valamely természettudományi, vagy műszaki
tudományi ágazat egy-egy részterületének fejlődését mutatják be, ad-
dig az MGT egyes számai a műszaki vagy gazdaságtudományok több ágá-
ból veszik tárgyukat, úgy azonban, hogy mindkettő témaköreik 1-3 é-
vi fejlődését fogja össze;

b/ az MGT összevont áttekintései 1-2 szerzői iv terjedelműek
és a vezetők tájékoztatására szolgálnak, az évkönyvek részletes a-
nyagot hoznak a kutatók és tervező-szerkesztő mérnökök számára az
MGT témáihoz képest átlagosan 5-10-szeres terjedelemben.

Az évkönyvek és a TD összehasonlítása nagy vonásokban az aláb-
bi képet adja:

A terjedelem és a téma feldolgozásának részletessége szempont-
jából a TD közelebb áll az évkönyvekhez, viszont az előbbi a témát
az egyes tömörített cikkfordítások egymásutáni, szisztematikusan
rendezett sorával mutatja be, míg az utóbbiak a már említett kompi-
lációs szerkesztési módot alkalmazzák.

A TD egy-egy szűkebb témát ismertető értékelés, következtetés
nélkül, ugyanakkor az évkönyvek valamely nagyobb szakterületen be-

lül általában több részprobléma bőven kifejtett feldolgozását tartalmazza kritikai értékelő megállapítások hozzáfűzésével. A forrásanyag mindkét kiadványnál hasonló eredetű, tehát referált közleményekből áll, viszont a TD esetében az évkönyvekénél jóval hosszabb időszakból származik. A témák mindkét információs műfaj esetében elsősorban műszaki-tudományos jellegűek. A gazdasági vonatkozások csak halványabban jelennek meg bennük, kivéve természetesen az ipargazdasági sorozat évkönyveit.

Azt látjuk tehát, hogy az évkönyvek az MGT és a TD több jellemző vonásait egyesítik magukban, ugyanakkor ennél jóval többet is jelentenek az anyagra vonatkozó értékelő állásfoglalással, a leszűrt tapasztalatok közlésével, ajánlások megtételével.

A VINITI értékes anyagot tartalmazó évkönyveit a különböző tudományágakban és szakterületeken működő szakemberek haszonnal forgathatják; a bennük feldolgozott legújabb tudományos és műszaki fejlődési eredmények tanulmányozása hatékonyan hozzájárulhat munkájuk tökéletesítéséhez. Az oroszul nem tudó szakemberek részére számításba lehet venni az évkönyvek lefordítását, amennyiben az ehhez szükséges átfutási idő a tekintetbe jövő téma időszerűségét nem csökkenti. Ugyancsak gondolni lehet az évkönyvek egyik vagy másik témájának a hazai dokumentációs kiadványokban egészben vagy rövidített alakban való közreadására.

A vázolt felhasználás céljából szükséges arról gondoskodni, hogy az évkönyvek a magyar műszaki könyvtárakban kellő példányszámban és időben rendelkezésre álljanak. Elengedhetetlen ezenkívül a megfelelő propaganda kifejtése.

Az évkönyvek és az előzőekben említett hazai két dokumentációs kiadvány jellemző vonásainak vizsgálata és összehasonlítása azt mutatja, hogy a kritikai elemzést is tartalmazó VINITI évkönyvek a hasonló jellegű, de leíró magyar dokumentációs műfajokat jól kiegészítik és ezért indokoltnak látszik az a megállapítás, hogy a szükséges személyi és anyagi előfeltételek biztosítása esetén tekintetbe vehető - első lépésként a műszaki tudományok területén - egy vagy néhány év fejlődési eredményeit bemutató és értékelő, hazai igények és feltételek szerint kialakított szakirodalmi áttekintések, évkönyvek megjelentetése.

Az évkönyvek hazai kiadását alátámasztja egyrészt az, hogy azokon a szakterületeken is célszerű kiadásuk, ahol a VINITI nem publikál, másrészt a nyelvi nehézségek áthidalása.

Az OMKDK műszaki, valamint műszaki-gazdasági jellegű dokumentációs kiadványai iránt eddig megnyilvánult érdeklődés arra enged következtetni, hogy várhatóan az évkönyvek hasonló mértékű tájékoztatási szükségletet fognak kielégíteni.

Táblázat

Sorozat	Sor- szám	E v k ö n y v c i m e	Előirányzott terjedelem szerzői iv
1.	2.	3.	4.
Asztronómia	1.	Asztronómia. 1966./Csillagrend- szerek kinematikája és dinamiká- ja/	8
Geodézia	2.	Geodézia. 1966./Három dimenziós geodézia és légi fényképfelvéte- lek desifrirozása/	7
Matematika	3.	Algebra. Topológia. Geometria. 1966./Több téma/	24
	4.	Matematikai elemzés. 1966./Több téma/	10
	5.	Valószínűségelmélet. Matematika és statisztika. Elméleti kiber- netika. 1966.	11
Mechanika	6.	Hidromechanika. 1966./A szél ha- tására keletkező felületi gravi- tációs hullámok. A szűrés nem stacioner feladatai/	10
Fizika	7.	Rádiófizika. 1966./A Vénus rádió- fizikai kutatása/	11
Vegyészet	8.	Kristálykémia. 1966./Komplex ve- gyületek kristálykémiajának ered- ményei//Szerves molekulák konfor- mációjának számítása/	9
	9.	Nem fémes rendszerek állapotdiag- ramjai. 3.kötet /Fémes elemek és szilícium oxidrendszerei/	7
	10.	Elektrokémia. 1966./Több téma/	9
	11.	Organikus anyagok technológiája. 1966./3 téma/	12
	12.	Szervetlen technológia. 1966. /Szennyvizek tisztításának kor- szerű módszerei/	5
Biológia	13.	Biofizika. 1966./Több téma/	10
	14.	Zoológia. 1966./Több téma/	8,5
	15.	Állatparazitológia. 1966./3 téma/	4
	16.	Az ember és állatok fiziológiája. 1966./6 téma/	11
	17.	Embriológia. 1966./3 téma/	6

1.	2.	3.	4.
	18. Összehasonlító onkológia. /4 téma/ 1966.		8
	19. Farmakológia, toxikológia. 1966. /3 téma/		8
	20. Állategészségügy. 1966./Több téma/		5
Geofizika	21. Geofizika. 1966./Több téma/		25
Földrajz	22. A tőkés világ övezeteinek gazdaság-földrajzi tanulmányozása. 4.kötet		6
	23. Orvosi földrajz. 1966.		14
	24. A Szovjetunió földrajza.5.kötet /A Szovjetunió vizierőforrásai és komplex felhasználásuk fő problémái/		10
Geológia	25. Geokémia. Ásványtan. Közettan.1966. /Több téma/		8
	26. A geológiai kutatómunka technikája. 1966.		5
Bányászat	27. Szilárd, hasznos ásványok fejtési technológiája. 1966.		17
	28. Hasznos ásványok dúsítása. 1966.		1
Fémkohászat	29. Fémkohászati hőtechnika. A fémkohászati termelés ellenőrző mérő készülékei és automatizálása. 1966.		3
	30. A nyersvas- és acélgyártás. 1966.		7
	31. Hengereltáru és huzalgyártás. 1966.		9
	32. Színes- és ritkafémek kohászata. 1966.		2,5
	33. Hegesztés. 1966.		7
	34. Metallográfia és hőkezelés. 1966.		11,5
Gépgyártás	35. Műanyagok és belőlük készült termékek gyártása. 1966.		7
	36. Hajógyártás. 1966./3 téma/		8
	37. Az öntőipar technológiája és be- rendezései. 1966./Öntés fémformák- ba/		8
	38. Kötőipari gépek szerkezetének fej- lődése		6,5
Szállítás	39. Közúti és városi szállítás. 1966.		10
	40. Vasut üzemeltetése. 1966.		10

1.	2.	3.	4.
Automatika és rádióelektronika	41. Rádiótechnika és villamos hírköz- lés. 1966./Rádiórendszerű hírköz- lés a föld mesterséges holdjai ré- vén/		6
	42. Elektronika és alkalmazása. 1966. /Kriogén elektronika/		12
Ipargazdaság	43. Nehézipari ipargazdaság és szerve- zés. 1966.		15
	44. Külföldi országok ipari fejlődésé- nek gazdasági kérdései. 1966.		10

- 0 -

PAKU, S.: Yearly reviews on development of science and technology in the Soviet Union

Based on its broad abstracting activity of world literature, VINITI started some ten years ago the regular publication of yearly reviews under the titles Itogi Nauki and Itogi Nauki i Tehniki. These surveys deal with science and technology respectively. At first the big science disciplines were dealt with in separate yearbooks, today, however, many special fields of science and also more important subjects are all published in separate yearbooks, so that the number of these publications reaches now about 40 a year, with an average size of 8 to 12 author's sheet each.

These reviews deeply analyse, classify and evaluate the results achieved in the various fields of science and technology, with the aim to assist experts in getting acquainted with the main achievements, trends and the perspectives of development in the given field, both in the Soviet Union and abroad. The surveys also contain bibliographies from the most important literature in the different branches of science and technology.

The high quality of the reviews is assured by the co-operation of outstanding representatives of the given special field; their reviewing activity is in addition controlled by two so-called opponents.

One of the main characteristics of the reviews is that they do not only give a survey of the results of the latest scientific and technical developments, but at the same time also analyse and evaluate them, and thus draw conclusions and make suggestions in regard to further trends.

The publications are of special interest to technical experts and research workers in planning and designing institutes, industrial enterprises, and to professors and students occupied in higher education.

A comparison with similar Hungarian publications rendering technical information - such as the Technical-Economic Information and others including yearly reviews - though they have certain common features, also reveals a considerable difference, both from the point of view of applied methods and their selected subject. As a result, it can be stated that the VINITI's reviews may be useful in complementing our national information drawn from special literature and thus may very well be used by Hungarian experts to improve their work. It would be necessary therefore that these reviews should be ordered by them in time.

The publication of such yearly reviews in Hungary to meet our national needs might be considered, provided the necessary means could be assured.

" " "

PAKU, Ш.: Издание годовых обзоров по развитию науки и техники в Советском Союзе

Издание ежегодников технической документации начато ВИНТИ около 10 лет тому назад, на основе обработанного при реферировании материала, под названием "Итоги науки" и "Итоги науки и техники". Первый ежегодник посвящен естественным наукам, второй - техническим наукам. Вначале каждой отрасли науки посвящалось несколько ежегодников, в настоящее время же отдельный ежегодник издается по отдельным частным вопросам или темам. Таким образом, число ежегодников теперь уже достигает 40 в год, причем, каждый из них имеет объем до 8-12 авторских листов.

Задачей ежегодников является анализ, систематизация и оценка результатов достигнутых по ходу развития той или иной области или отрасли науки и техники. Целью этой оценки является оказание помощи специалистам данной области или отрасли в ознакомлении с главнейшими результатами, направлениями и перспективами развития науки и техники в СССР или за рубежом. Ежегодники содержат также и систематизированные библиографические материалы по важнейшей литературе затронутых отраслей науки и техники.

Подготовка обзорных статей ежегодников на соответствующем уровне обеспечивается путем привлечения к этой работе лучших специалистов данной отрасли. Все работы оцениваются двумя оппонентами.

Одной из важнейших характеристик ежегодников ВИНТИ является то, что они не только знакомят с результатами развития науки и техники, а проводят также и анализ-оценку, на основании которых делаются выводы и рекомендации.

Ежегодники представляют интерес для инженерно-технических работников научно-исследовательских и проектно-конструкторских учреждений, аспирантов и преподавательского состава высших учебных заведений, а также и для студентов.

Сравнивая подобные типы венгерских изданий технической информации, как то Техничко-экономическая информация или Издания тематической документации, с Ежегодниками, при некотором сходстве, выявляется целый ряд отличий, как в методическом, так и в тематическом отношении. В результате сравнительного анализа выявляется, что ежегодники ВИНТИ дополняют отечественную технико-информационную литературу, восполняют пробел, и таким образом, могут оказывать ценную услугу венгерским специалистам в их работе. Для этого, однако, совершенно необходимо обеспечить своевременную подписку на достаточное число экземпляров ежегодников, а также соответствующую пропаганду.

В случае обеспечения всех необходимых предпосылок, можно думать об издании отечественных ежегодников по технической документации, приспособленных к отечественным условиям и потребностям, содержащих и критические статьи.

" "

PAKU, S.: Literatur-Jahresübersichten in der Sowjetunion über die Entwicklung der Wissenschaft und Technik

Vor ungefähr 10 Jahren begann das Allunion Technisch-Wissenschaftliche Informationsinstitut der Sowjetunion, die VINITI, die auf Grund des in den Referativnų Zsurnal-en bearbeiteten Materials unter den Serientiteln "Itogi Nauki" und "Itogi Nauki i Tehniki" die Ausgabe von Literatur-Jahresübersichten. Erstere umfassen das Gebiet der Naturwissenschaften, letztere das der technischen Wissenschaften. Anfangs erschienen in jedem grossen Wissenschaftszweig Jahresübersichten, heute werden einzelne Teilgebiete, und sogar auch die besonders wichtigen Themen in separaten Jahresübersichten bearbeitet, so dass ihre Zahl - mit einem durchschnittlichen Umfang von je 8 bis 12 Druckbogen - mehr als jährlich 40 beträgt.

Die Aufgabe dieser Übersichten ist die wissenschaftliche Analyse, Systematisierung und Auswertung der in den einzelnen Zweigen der Wissenschaft und Technik erzielten Fortschritte. Das Ziel solcher Auswertungen ist den Fachleuten auf Grund von den in bestimmten Gebieten der Wissenschaft und Technik in der Sowjetunion und im Ausland erzielte bedeutendere Ergebnisse, Richtungen und Perspektiven in ihrer Tätigkeit behilflich zu sein. Die Jahresübersichten enthalten auch systematisch eingeordnete Bibliographien der wichtigsten Fachliteratur der einzelnen Zweige der Wissenschaft und Technik.

Das entsprechende Niveau des in diesen Übersichten publizierten Materials ist durch die Mitwirkung hervorragender Fachleute der betreffenden Fachgebiete gesichert. Die Arbeiten werden von zwei sog. Opponenten redigiert.

Ein Hauptmerkmal der VINITI-Jahresübersichten ist, dass in ihnen die neuesten Ergebnisse der wissenschaftlichen und technischen Entwicklung nicht nur dargestellt, sondern auch analytisch und bewertend geprüft, weiters auf Grund dieser Auswertungen die notwendigen Folgerungen gezogen und Empfehlungen unterbreitet werden.

Diese Publikationen sind für die Mitarbeiter von wissenschaftlichen Forschungsinstituten, Projektierungs- und Planungsinstituten, für das technische Personal in Industriebetrieben, für Aspiranten, Professoren und Hörern von Hochschulen von besonderem Interesse.

Stellt man einen Vergleich zwischen diesen Jahresübersichten und den ungarischen Publikationen ähnlichen Charakters, wie z.B. das Technisch-Wirtschaftliche Bulletin, sowie die Themendokumentationspublikationen, so kann man sagen, dass neben gewissen gemeinsamen Zügen, sowohl vom methodologischen als auch vom thematischen Standpunkt bedeutende Unterschiede bestehen. Als Ergebnis kann festgestellt werden, dass die VINITI-Jahresübersichten als eine Ergänzung der eigenen inländischen Dokumentationspublikationen zu betrachten sind, einen hier bestehenden Mangel ersetzen, und daher den ungarischen Fachleuten in der Ausübung ihrer Arbeit gute Dienste leisten können. Eine unerlässliche Vorbedingung dafür wäre die rechtzeitige Anschaffung dieser Übersichten in einer entsprechenden Zahl von Exemplaren, weiterhin eine entsprechende Werbung und Propaganda zu deren Benützung.

Wenn die notwendigen Vorbedingungen gesichert werden könnten, kann man den ungarischen Verhältnissen und dem Bedarf entsprechend die Ausgabe solcher, auch kritische Bewertungen enthaltenden Jahresübersichten auf dem Gebiete der Technik in Ungarn in Erwägung ziehen.

